

Maantiede ammattikorkeakoulujen matkailuopetuksessa

Ammattikorkeakoulujärjestelmä on vakiintunut kymmenen vuoden olemassaolon jälkeen. Uudesta järjestelmästä ja sen suuntaviivoista on keskusteltu vilkkaasti ja viime vuosien muutokset ovat heijastuneet voimakkaasti myös ammatilliseen matkailualan koulutukseen. Opistoaste jakoi nykyisen matkailu-, ravitsemis- ja talousalan kolmeen toisistaan melko kaukana olleeseen alaan: majoitus- ja ravintola-alaan (*maraan*) ja matkailun erityispalveluosaan (*mepaan*) sekä näistä pitkälti eriytyneeseen suurtalous- ja siivouspuoleen. Mepan koulutusohjelmat toimivat alan erityisoppilaitoksissa (Porvoo, Nuoriso-opisto Mikkelissä, Lapin opisto Sodankylässä, Åbolands folkhögskola Paraisilla) sekä kauppaoppilaitoksissa. Valmistuneet työllistyivät matkatoimistoihin ja matkanjärjestäjien palvelukseen, matkailun alueorganisaatioihin sekä kuljetusyrityksiin.

Nykyinen ammattikorkeakoulujärjestelmä pyrkii yhdistämään kaikki kolme alaa. Syksyyn 2001 mennessä kaikki matkailun koulutusohjelmat olivat siirtyneet matkailu-, ravitsemis- ja talousalalle. Osa matkailun koulutusohjelmista oli ennen viime syksyä kaupan ja hallinnon alaisuudessa taustaoppilaitostensa perinteiden ohjaamina. Ammattikorkeakoulujärjestelmä tuottaa vielä muutaman vuoden matkailualan asiantuntijoita kahdella tutkintonimikkeellä: *tradenomi* ja *restonomi* (AMK). Jälkimmäinen on tulevaisuudessa ainoa matkailualalla opiskelevien tutkintonimike. Tällä hetkellä Suomen ammattikorkeakoulut tarjoavat matkailualan koulutusta yhteensä 20 eri oppilaitoksessa. Käytössä on kolme suomenkielistä koulutusohjelmaa: ”hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelma”, ”matkailun koulutusohjelma” sekä ”palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma”. Näistä yleisimpiä ovat kaksi jälkimmäisintä.

Mikä on maantieteen osa ammattikorkeakoulujen matkailuopetuksessa? Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että yksittäisellä ammattikorkeakoululla on hyvin itsenäinen asema opetussuunnitelmia laadittaessa. Tästä johtuen ammattikorkeakoulussa matkailun koulutusohjelmien taustat ovat hyvin erilaiset, mikä vaikuttaa suoraan yksittäisten koulutusohjelmien opetussuunnitelmiin, tavoitteisiin ja sisältöihin. Ammattikorkeakoulujen alueelliset tavoitteet toki ohjaavat toimintaa, mutta suunnittelun ja kehittämisen vapaus sallii koulutusohjelmien erikoistumisen – muun muassa alueellisten tarpeiden mukaan. Esimerkiksi Rovaniemen ammattikorkeakoulun matkailun koulutusohjelmassa keskitytään matkailumarkkinointiin ja tuotekehitykseen sekä englanninkielisessä koulutusohjelmassa ja aikuissovelluksissa matkailumarkkinoinnin teknologiasovelluksiin. Jyväskylässä painotetaan maaseutumatkailua, kansainvälistä turismia, matkatoimistopalveluita ja kongressi- ja hotellitoimintaa. Helia Porvoo–Borgå puolestaan keskittyy matkatoimistoalaan, Suomen matkailuun, majoitus- ja ravitsemisalaan sekä ohjelmapalveluihin.

Maantiede ja matkailumaantiede ovat opetussuunnitelmissa mukana, jos se on nähty tarpeelliseksi. Opetussuunnitelmatyötä tekevät koulutukset kehittäjät, yleensä opettajat ja koulutusohjelmista vastaavat. Työryhmät ovat usein monialaisia. Maantieteen esiintymistä opetussuunnitelmissa selittävät usein suunnittelussa mukana olevien henkilöiden taustat ja koulutus. Opetussuunnitelmat laativat ne työryhmät tai opettajat ja suunnittelijat, jotka yksittäinen ammattikorkeakoulu on tehtävään velvoittanut. Opetussuunnitelman vahvistaa oppilaitoksen rehtori. Toisinaan ”puhdas” maantiede on kuitenkin koettu liian akateemiseksi oppiaineeksi ammattikorkeakouluihin, koska

opetuksessa pyritään soveltamaan teoriaa käytäntöön. Lisäksi oletetaan, että lukio on antanut peruskäsityksen teoreettisemmasta maantieteestä. Olisi-kin ehkä parempi puhua *maantiedosta* tai (matkailun) *aluetuntemuksesta*. Maantiede on oppi alueellisista ilmiöistä ja vuorovaikutussuhteista, matkailumaantiede matkailuun liittyvistä alueellisista ilmiöistä ja suhteista. Klassiseen matkailumaantieteeseen liittyvät tekijät (kuten matkailun veto- ja työntövoimakysymykset, matkailureitit ja -alueet tai ilmaston merkitys matkailulle) voivat sisältyä ammattikorkeakouluissa muihinkin kuin maantieteen (tai maantiedon) opintojaksoihin. Esimerkiksi Haaga-instituutin ammattikorkeakoulussa Helsingissä opintojaksoa kutsutaan nimellä ”Matkailun perusteet ja matkailun alueellinen ja kansainvälinen suunnittelu”. Rovaniemen ammattikorkeakoulussa matkailumaantiedettä käsitellään ”Matkailumaantieto”- ja ”Matkailu ilmiönä”-opintojaksoissa ja Helia Porvoo–Borgåssa ”Matkailun toimintaympäristö”-jaksossa.

Omassa koulutusohjelmassani Rovaniemellä maantiede on luonteeltaan selkeästi soveltavaa. Itse puhuisin maantiedosta. Matkailumaantieto on kohde- ja lähtöaluetuntemusta, jopa tuotetuntemusta tai -tietoutta, joka koskee esimerkiksi seuraavankaltaisia kysymyksiä: ”Mihin suomalaiset matkustavat?”; ”Mitkä ovat näiden kohteiden tärkeimmät vetovoimatekijät?”; ”Mistä Suomeen tullaan?”; ”Ketkä tulevat Suomeen ja miksi?” ja ”Miten lähtö- ja kohdealueiden välillä liikutaan?” Muista ammattikorkeakouluista muun muassa Helia Porvoo–Borgåssa on Suomen ja Euroopan aluetuntemuksen opintojaksot, Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ”Turismin alue- ja maantiede”, Haaga-instituutin ammattikorkeakoulussa ”Euroopan ja muun maailman matkailumaantiede” sekä Vaasan ammattikorkeakoulussa ”Matkailun maailma”.

Olen ollut kansainvälisessä opettajavaihdossa useaan otteeseen ammattikorkeakouluissa tai niitä vastaavissa oppilaitoksissa. Näiden kokemusten kautta välittynyt kuva matkailumaantieteen asemasta vastaa monilta osiltaan kotimaista tilannetta: matkailumaantiede on soveltavaa. Belgiassa ja Itävallassa maantiede käsitti yhteistyökou-

luissa oikeastaan kaiken matkailuun liittyvän teoreettisen opetuksen sekä aluetuntemuksen. Ranskassa kyse oli suureksi osaksi matkailun aluetuntemuksesta.

Suomessa akateeminen matkailukoulutus ja -tutkimus on mielestäni lähtenyt liikkeelle maantieteestä, vaikka se levisikin monitieteiseksi tutkimusalaksi erityisesti 1990-luvulla. Maantieteilijänä ja matkailualalla työskennelleenä näkisin kuitenkin, että maantiede on tieteenaloista se, joka ymmärtää matkailuilmiön luonnetta erityisen hyvin: matkailu on vahvasti alueellinen ilmiö, vaikka sitä voidaan lähestyä ja selittää muillakin kuin alueellisilla väittämillä. Maantieteilijöitä toimii ammattikorkeakouluissa opettajina, mikä osaltaan takaa sekä matkailun ymmärtämisen juuri alueellisena ilmiönä että alan opetuksen jatkumisen eri oppilaitoksissa.

Matkailumaantieteellisen ja muun ammatillisen matkailun opetuksen nykyisiä ja tulevaisuuden uhkia ovat opettajien työkokemuksen puute sekä matkailun mieltäminen kaikkien hallittavaksi oppiaineeksi. Ammattikorkeakoulujen opetuksen tavoitteena on asiantuntijuus, jota on vaikea saavuttaa ilman opettajan omaa alan työkokemusta tai matkailun teoreettisia opintoja. Vaikka ammattikorkeakoulussa työskentelevän lehtorin tai yliopettajan kelpoisuusvaatimukseen kuuluu alan työkokemus, opettajilla ei tätä aina ole tai kokemus koostuu kesätöistä tai opiskelutaukorupeamista. Lisäksi ammattikorkeakoulujen matkailu-, ravitsemis- ja talousalan laajuus heikentää matkailun ymmärtämistä erityisesti alueellisena ilmiönä. Tiettyä rajoittuneisuutta alalle tuo myös opistoasteen tutkinnon suorittaneiden opettajien akateemisten tutkintojen suuntautuminen kasvatustieteeseen. Sama uhka leijuu myös toisen asteen matkailukoulutuksen yllä. Matkailu on liian helppo laajentaa käsittämään kaikkea siihen liittyvää toimintaa. Tällöin piilee vaara, että itse ilmiö ja sen kokonaisuuden ymmärtäminen katoavat opetussisällöistä.

JARMO RITALAHTI
Rovaniemen ammattikorkeakoulu